

Дуга Сергій Юрійович

аспірант,

Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-8252-2354>

ЯКІСТЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ОСВІТИ, ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТА ДЕМОГРАФІЧНИХ ВТРАТ

У статті досліджено якість людського капіталу України в умовах повномасштабної війни, демографічної кризи, руйнування інфраструктури та масової міграції висококваліфікованих кадрів. Аналіз проведено на основі статистичних даних по тривалості життя, доступу до медичних послуг, бюджетних видатків на охорону здоров'я, материнської та немовлятської смертності, а також динаміки освітніх показників. Встановлено деградацію ключових компонентів людського капіталу: скорочення обсягу медичних, різке падіння тривалості життя, посилення гендерних та регіональних диспропорцій у STEM-освіті, дефіцит дослідників та фінансування науки. Особлива увага приділено ролі вищої освіти та STEM-напрямів як інструментів утримання молоді та забезпечення європейської інтеграції. Обґрунтовано необхідність комплексної державної стратегії повоєнного відновлення людського капіталу через зростання інвестицій в освіту і здоров'я, модернізацію медичної реформи, стимулювання повернення мігрантів та формування ефективної системи мікро кваліфікацій.

Ключові слова: людський капітал, якість людського капіталу, воєнний стан, освіта, STEM-освіта, охорона здоров'я, доступ до медичних послуг, демографічна криза, повоєнне відновлення, європейська інтеграція, материнська та немовлятська смертність.

Serhii Duha

Postgraduate Student,

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

QUALITY OF HUMAN CAPITAL OF UKRAINE IN CONDITIONS OF MARTIAL ARTS: CHALLENGES OF EDUCATION, HEALTHCARE AND DEMOGRAPHIC LOSSES

This article examines the quality of human capital in Ukraine under conditions of full-scale war, demographic crisis, infrastructure destruction, and mass migration of highly qualified personnel. The analysis is based on comprehensive statistical data regarding life expectancy, access to medical services, budget expenditures on healthcare, maternal and infant mortality rates, as well as dynamics of educational indicators across various regions. The study reveals systematic degradation of key human capital components: significant reduction in the volume and quality of medical services, sharp decline in life expectancy particularly among working-age population, intensification of gender and regional disparities in STEM education, acute shortage of researchers and scientific personnel, and critically insufficient funding for science and innovation sectors. Particular attention is devoted to the strategic role of higher education and STEM disciplines as fundamental instruments for youth retention, talent development, and ensuring successful European integration of Ukraine. The research substantiates the necessity of implementing a comprehensive state strategy for post-war human capital recovery through substantially increased investments in education and healthcare systems, profound modernization of medical reform initiatives, effective stimulation of migrant return through attractive employment conditions, and formation of an efficient micro-credentials system aligned with European Qualifications Framework standards. The article emphasizes the critical importance of preserving intellectual potential and preventing further brain drain, which poses existential threats to Ukraine's competitive capacity in the rapidly evolving global knowledge economy. Special focus is placed on analyzing the complex correlation between wartime challenges and long-term socio-economic consequences for human capital quality, including severe disruption of educational continuity, deterioration of public health infrastructure, erosion of research and innovation capabilities, and weakening of institutional frameworks supporting human development. The findings demonstrate urgent need for targeted policy interventions to rebuild educational institutions, restore healthcare systems, develop digital learning infrastructure, and create favorable conditions conducive to talent repatriation and sustainable human capital development in post-conflict Ukraine for achieving long-term prosperity.

Keywords: human capital, quality of human capital, wartime conditions, education, STEM education, healthcare, access to medical services, demographic crisis, post-war recovery, European integration, maternal and infant mortality.

Постановка проблеми. Україна переживає безпрецедентну кризу людського капіталу, спричинену повномасштабною війною, що призвела до масового переміщення населення, руйнування освітньої та медичної інфраструктури, відтоку висококваліфікованих фахівців за кордон та різкого скорочення тривалості життя. Деградація ключових компонентів людського капіталу – здоров'я, освіти та професійних компетентностей – загрожує спроможності країни до повоєнного відновлення та перспективам європейської інтеграції. Критичними викликами є недостатнє інвестування в STEM-освіту, гендерні та регіональні диспропорції у доступі до якісного навчання, дефіцит наукових кадрів та відсутність комплексних стратегій утримання талантів і повернення мігрантів. Без термінових системних втручань для збереження та відновлення якості людського капіталу Україна ризикує втратити конкурентні позиції у глобальній економіці знань та підірвати потенціал довгострокового сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретико-прикладних аспектів розвитку людського капіталу зробили такі вітчизняні та іноземні вчені, як А. Амоша, В. Антонюк, Д. Белл, М. Блауг, В. Близнюк, Д. Богиня, Е. Денісон, О. Грішнова, О. Іляш, Г. Задорожній, О. Кендюхова, Т. Кір'янова, В. Мандибур, Ф. Махлуп, Дж. Мінсер, Ж. Поплавська, В. Приймак, У. Садова та Т. Стюарт. Окремо варто відзначити фундаторів теорії, нобелівських лауреатів Т. Шульца та Г. Бекера. У науковій спільноті панує консенсус щодо того, що ефективне відтворення людського капіталу є визначальним фактором, який формує економічну якість та цінність будь-яких соціально-економічних перетворень [3]. Серед українських дослідників, що вивчають проблематику людського капіталу, важливим є науковий внесок О. Грішнкової. У своїх працях вона розглядає людський капітал як сукупність продуктивних властивостей і потенцій людини, що формуються та розвиваються впродовж життя. На переконання дослідниці, сутність людського капіталу полягає у комплексі продуктивних характеристик та можливостей особистості, що мають здатність до накопичення протягом життя. У своїх працях вона наголошує на необхідності надання пріоритету видаткам на охорону здоров'я та освіту в межах державної соціальної політики, аргументуючи це тим, що саме такі вкладення є запорукою якісного оновлення та зростання людського капіталу [2]. Проте, незважаючи на вагомий науковий доробок згаданих вчених, питання трансформації якості людського капіталу в умовах повномасштабних воєнних дій, критичного руйнування інфраструктури та безпрецедентної зовнішньої міграції залишаються недостатньо вивченими. Більшість існуючих досліджень ґрунтуються на довоєнних реаліях або розглядають окремі аспекти кризи, не пропонуючи комплексного меха-

нізму повоєнного відновлення демографічного та інтелектуального потенціалу нації.

Метою статті є комплексний аналіз впливу воєнних викликів на якість людського капіталу України через призму освіти та системи охорони здоров'я, виявлення ключових тенденцій деградації його компонентів за 2010–2025 рр. та наукове обґрунтування пріоритетних напрямів державної політики повоєнного відновлення та нарощення людського капіталу як основи стійкого економічного зростання та європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для України, країни, яка зараз перебуває у стані війни та стикається з руйнуванням свого економічного та соціального потенціалу, водночас прагнучи повноцінної європейської інтеграції, розуміння та зміцнення зв'язку між вищою освітою та економічним розвитком має вирішальне значення. Війна спричинила значні демографічні зрушення та посилила міграційні процеси, зокрема відтік кваліфікованих фахівців за кордон. Це створює серйозну загрозу для майбутнього економічного розвитку України. Вища освіта повинна адаптуватися до цих викликів, розробляючи ефективні механізми утримання талановитої молоді, залучення іноземних студентів та заохочення повернення українських фахівців після завершення навчання за кордоном [5].

Інтерес до розвитку освіти в Україні є сталим, однак сьогодні ця тема потребує переосмислення з огляду на тяжкі наслідки воєнних дій. Вітчизняна наукова спільнота активно досліджує освітню проблематику, визначаючи її як пріоритетний індикатор постіндустріального поступу та необхідну умову ефективного повоєнного відновлення країни [7].

Для посилення мотивації учнів до здобуття освіти у сферах науки, технологій, інженерії та математики, підвищення успішності учнів у різних видах математичної діяльності, належить визначити стратегічні пріоритети розвитку STEM-освіти. Україні, яка отримала статус кандидата на вступ до ЄС, доцільно використовувати успішний досвід країн Європейського Союзу, які приділяють значну увагу STEM-освіті (наука, технології, інженерія та математика). У березні 2025 р. Єврокомісія прийняла «Стратегічний план розвитку STEM-освіти: навички конкурентоспроможності та інновацій» (далі – Стратегічний план), який зорієнтований на формування потенціалу кваліфікованих кадрів для забезпечення стійкості та стабільності розвитку ключових технологічних секторів [6].

Серед найпроблемніших питань розвитку STEM-освіти у країнах ЄС, визначених у цьому документі, відзначено:

- дефіцит випускників закладів професійної та вищої освіти (у STEM-освіті);
- невідповідність темпів збільшення кількості абітурієнтів до закладів вищої освіти (у STEM-освіті) потребам ринку праці;

- збереження значного гендерного розриву серед студентів і спеціалістів у сфері STEM;
- нестача кваліфікованих викладачів STEM-освіти;
- обмежені масштаби визнання та підтвердження мікрокваліфікацій.

Найбільш стабільними протягом аналізованого періоду залишалися показники, пов'язані з освітньою сферою, зокрема початковою та середньою освітою. Незмінність середньої тривалості навчання у школах та високий рівень доступу до вищої освіти свідчать про збереження ключових освітніх параметрів на прийнятному рівні. Водночас інші показники, зокрема ті, що стосуються вищої освіти, наукових досліджень і розробок, демонструють негативну динаміку, що проявляється у зниженні як абсолютних значень, так і рейтингових позицій. Особливо тривожними є тенденції до зменшення чисельності дослідників, скорочення частки асигнувань на науково-дослідну діяльність у структурі ВВП, а також обмеженої участі у міжнародних наукових колабораціях, що вказує на поглиблення системних проблем у національній науковій екосистемі.

Отже, національна система розвитку й застосування людського капіталу в Україні потребує комплексної державної стратегії, спрямованої на зростання фінансування науки, модернізацію дослідницької інфраструктури та сприяння міжнародній академічній інтеграції. Без подолання наявних дисбалансів і вдосконалення механізмів управління людським капіталом досягнення сталого економічного зростання та повноцінної інтеграції у глобальний інтелектуальний простір залишатиметься проблематичним.

Демографічні показники, зокрема очікувана тривалість життя при народженні, є ключовими індикаторами якості людського капіталу, оскільки вони

відображають загальний стан здоров'я населення, доступ до медичних послуг, умови життя та соціальну безпеку [10].

Наведені на рисунку 1 дані щодо України за період 2010–2023 роки дозволяють оцінити динаміку змін тривалості життя населення та зробити висновки про соціальні аспекти розвитку людського капіталу. У період з 2010 по 2017 рік в Україні спостерігалася позитивна динаміка очікуваної тривалості життя при народженні: від 70,19 років у 2010 році до 73,99 років у 2019 році. Цей поступовий приріст свідчить про покращення медико-санітарної допомоги, підвищення якості життя та певний соціальний прогрес у сфері охорони здоров'я.

Людський капітал виступає ключовим детермінантом економічного зростання, особливо в умовах трансформації до знаннєвої економіки. Ефективні інвестиції в освіту, професійний розвиток, охорону здоров'я та цифрові навички сприяють підвищенню продуктивності праці, активізації інноваційної діяльності та забезпеченню конкурентоспроможності національної економіки [9].

Розвиток системи охорони здоров'я є ключовою передумовою забезпечення довгострокового економічного зростання держави та якісного відтворення людського капіталу [4]. Складова «капітал здоров'я» посідає центральне місце у структурі людського капіталу, оскільки саме вона формує основу соціально-економічного поступу, визначає рівень працездатності населення та забезпечує належне функціонування суспільних і державних інститутів.

Доступ до медичних послуг в Україні розглядається як здатність населення своєчасно та ефективно отримувати необхідну медичну допомогу, що охоплює

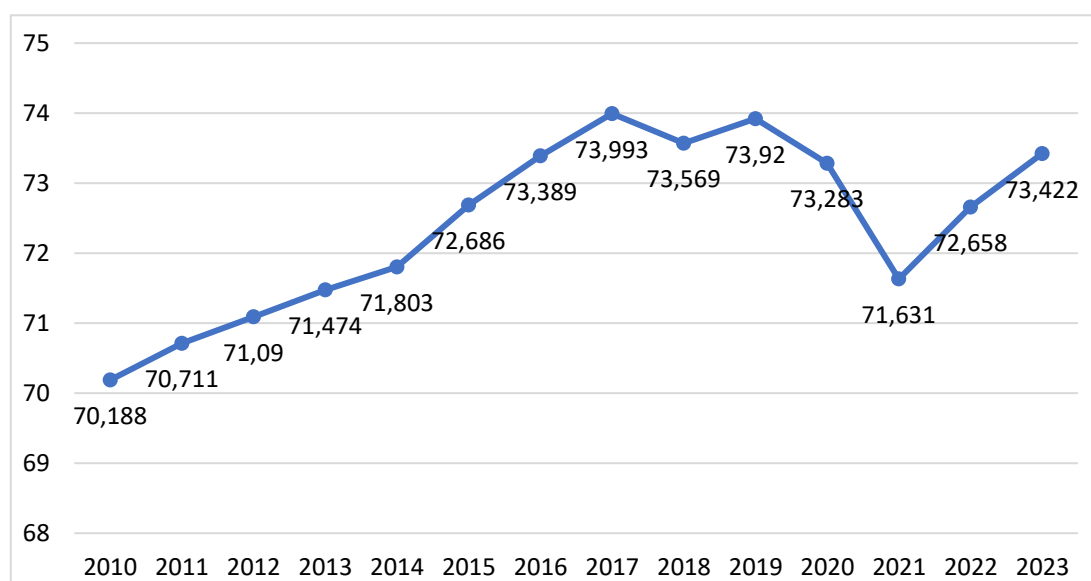

Рис. 1. Тривалість життя при народженні в Україні (2010–2023 рр.)

Джерело: складено автором за даними [10]

профілактичні, діагностичні, лікувальні та реабілітаційні заходи, із врахуванням наявної інфраструктури медичних закладів, фінансових можливостей пацієнтів, організаційних механізмів надання послуг та соціально-культурних детермінант. В українському контексті доступ до медичних послуг характеризується регіональними диспропорціями між міськими та сільськими територіями, обмеженим фінансовим потенціалом населення, варіативним рівнем якості надання медичної допомоги та наявністю організаційних бар'єрів, які можуть знижувати ефективність використання медичних ресурсів. Особливо гострим питання доступності є у регіонах, що зазнали негативного впливу воєнних дій та економічних труднощів.

Якість і доступність медичних послуг є визначальними чинниками формування та збереження людського капіталу, оскільки вони безпосередньо впливають на тривалість життя, працездатність, продуктивність праці та здатність до навчання. Система охорони здоров'я забезпечує не лише лікування та відновлення здоров'я, а й профілактику захворювань, що дозволяє зменшити втрати робочого часу та підвищити ефективність використання трудових ресурсів. На рисунку 2 представлені дані щодо надання медичних послуг в Україні за період з 1 кварталу 2023 року по 2 квартал 2025 року [8].

Упродовж досліджуваного періоду 2023–2025 рр. спостерігається тенденція до скорочення кількості наданих медичних послуг. У I кварталі 2023 р. їх обсяг становив 85 млн, що є найвищим значенням усього періоду. Вже у II кварталі 2023 р. показник знизився до 69 млн, а у III кварталі – до 65 млн. Незначне відновлення відбулося у IV кварталі 2023 р. (73 млн) та I кварталі 2024 р.,

коли обсяг послуг знову сягнув пікового рівня 85 млн. Однак у наступних кварталах 2024 р. простежується спад: 74 млн (II квартал), 65 млн (III квартал) та 68 млн (IV квартал).

Особливо різке скорочення відбулося у 2025 р.: у I кварталі кількість наданих послуг знизилася до 51 млн, а у II кварталі – до 50 млн, що є мінімальним значенням за весь аналізований період. Загалом, упродовж двох років обсяг наданих медичних послуг зменшився майже на 41 % (з 85 млн до 50 млн).

Отримані результати свідчать про нестабільність у системі охорони здоров'я та її здатності забезпечувати населення необхідними послугами. Короткострокові підйоми (як у IV кварталі 2023 р. та I кварталі 2024 р.) не змогли компенсувати загальну тенденцію до скорочення. Це може бути наслідком як економічних і соціально-демографічних факторів, так і обмежених ресурсів у сфері охорони здоров'я, що в перспективі впливає на якість людського капіталу через зниження доступності медичних послуг.

Високий рівень медичного забезпечення формує позитивні очікування щодо якості життя, стимулює довгострокові інвестиції в освіту та професійний розвиток, а також сприяє зменшенню соціальних ризиків, пов'язаних із хворобами та втратами працездатності. Натомість дефіцит якісних медичних послуг знижує життєвий потенціал населення, обмежує можливості реалізації освітнього та трудового потенціалу, а отже, послаблює конкурентоспроможність національної економіки.

Динаміка бюджетних видатків на охорону здоров'я в Україні представлена на рисунку 3 [1]. Упродовж

Рис. 2. Кількість наданих медичних послуг за період з 1 кварталу 2023 року по 2 квартал 2025 року
Джерело: сформовано автором на основі [8, с. 143]

досліджуваного періоду спостерігається як абсолютне зростання загальних бюджетних витрат, так і розширення фінансування секторів, що безпосередньо впливають на відтворення та розвиток людського капіталу. У секторі охорони здоров'я: від 12,5 млрд грн у 2016 році до 179,3 млрд грн у 2023 році. Особливо різкий стрибок фінансування зафіксовано у 2020 році – до 124,9 млрд грн, що корелює з початком пандемії.

Зростання витрат на охорону здоров'я є позитивним індикатором у контексті оцінки якості людського капіталу, оскільки медична інфраструктура є базисом для підтримання працездатності, тривалості життя та продуктивності населення.

Динаміка материнської смертності в Україні у 2010–2023 рр., що представлена на рисунку 4 [8] свідчить про суттєві коливання показників, що відображають як загальні тенденції розвитку системи охорони здоров'я, так і вплив соціально-економічних та кризових факторів. У 2010 р. рівень материнської смертності становив 23,5 випадків на 100 тис. народжених живими, після чого спостерігається поступове зниження: у 2012–2013 рр. показник зменшився до

12,7–12,9, що може бути результатом підвищення ефективності медичної допомоги та покращення доступу до послуг охорони здоров'я для вагітних жінок.

У наступні роки відбувалося коливання значень у межах 11,6–14,9 випадків на 100 тис., що свідчить про відносну стабілізацію ситуації, хоча окремі роки (2014, 2015, 2019) характеризуються помірним зростанням рівня смертності. Найнижчий показник зафіксовано у 2017 р. – 9,1, що може свідчити про певні позитивні тенденції в системі охорони материнства.

Водночас пандемія COVID-19 у 2020–2021 рр. спричинила різке погіршення: якщо у 2020 р. рівень материнської смертності становив 18,7, то у 2021 р. відбулося пікове зростання до 42,5 випадків на 100 тис. народжених живими. Це відображає не лише безпосередній вплив пандемії на стан здоров'я вагітних, але й перевантаження медичної системи та обмежений доступ до якісних послуг у кризових умовах.

У наступні роки ситуація покращилася: у 2022 р. показник знизився до 19,3, а у 2023 р. – до 12,6, що свідчить про часткове відновлення системи охорони здоров'я та адаптацію до нових умов. Проте такі

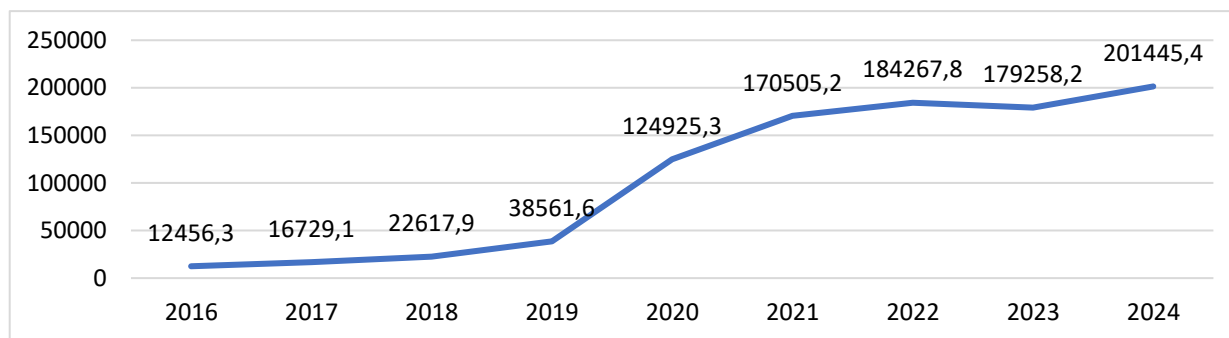

Рис. 3. Витатки державного бюджету України на охорону здоров'я у 2016–2023 рр. (млн грн)

Джерело: побудовано автором за даними [1]

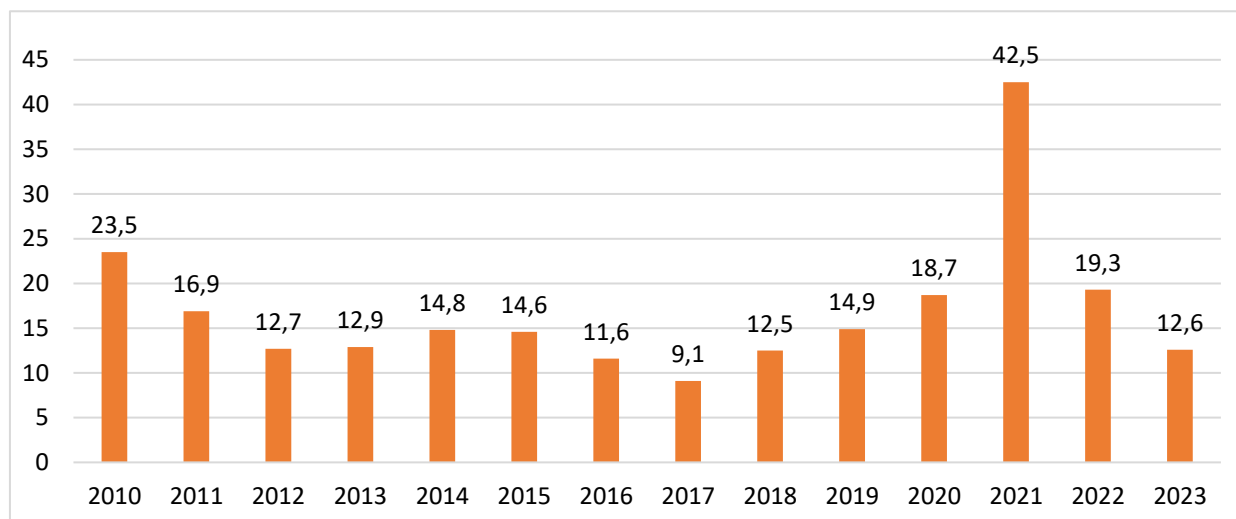

Рис. 4. Динаміка материнської смертності в Україні у 2010–2023 рр. (на 100 тис. народжених живими)

Джерело: складено за даними [8]

різкі коливання демонструють вразливість сфери охорони материнства до зовнішніх шоків і потребу у зміцненні механізмів захисту жіночого здоров'я, особливо в умовах воєнних дій та соціально-економічної нестабільності.

Таким чином, аналіз показує, що материнська смертність в Україні має тенденцію до зниження у довгостроковій перспективі, однак залишається нестабільною і надзвичайно чутливою до кризових явищ, що підкреслює необхідність посилення профілактичних, організаційних та медико-технологічних заходів для збереження життя та здоров'я матерів.

На рисунку 5 представлена Динаміка рівня смертності немовлят в Україні у 2010–2023 рр. (кількість померлих дітей віком до 1 року на 1000 живонароджених).

Дані демонструють загальну тенденцію до зниження рівня смертності немовлят в Україні протягом 2010–2023 рр. Якщо у 2010 році показник становив 9,1 %, то у 2023 році він зменшився до 5,9 %. Найбільше скорочення спостерігалось в період 2010–2019 рр., коли смертність знизилася з 9,1 до 6,5 %. У 2021 році зафіксовано найнижчий показник за досліджуваний період (5,4 %), однак у 2022 р. спостерігалось незначне зростання (6,1 %), після чого у 2023 р. показник знову знизився до 5,9 %. Отже, незважаючи на окремі коливання, загальна динаміка свідчить про поступове покращення ситуації у сфері охорони материнства та дитинства в Україні.

Для визначення рівня добробуту та суб'єктивного щастя населення різних країн світу під егідою ООН здійснюється щорічне міжнародне дослідження, а саме Всесвітній звіт про щастя (World Happiness Report, WHR) [11]. Методологія звіту ґрунтується на опитуваннях громадян щодо їхнього задоволення життям, а також на аналізі об'єктивних соціально-економічних показників, зокрема рівня доходів, тривалості життя, соціальної підтримки, свободи вибору, довіри

до інститутів та рівня корупції. Уряди використовують дані звіту, щоб розробляти політику, спрямовану на покращення життя громадян. Замість того, щоб фокусуватися виключно на економічному зростанні, вони можуть звертати увагу на фактори, які безпосередньо впливають на щастя, наприклад, на охорону здоров'я чи соціальну підтримку.

Висновки. Однією з ключових передумов повноцінного та якісного відтворення людського капіталу є забезпечення рівного доступу населення до ефективних і високоякісних медичних послуг. Функціональна спроможність системи охорони здоров'я виступає фундаментальним елементом цього процесу, оскільки дефіцит належного медичного забезпечення призводить до погіршення працездатності, зниження продуктивності та потенційної втрати значної частини людського капіталу через обмеження можливостей участі людей у трудовій діяльності.

Таким чином, становлення ринку медичних послуг, здатного повною мірою відповідати потребам населення, є невід'ємною умовою забезпечення стійкого економічного зростання та важливим чинником формування якості людського капіталу.

Незважаючи на зростання бюджетних видатків на охорону здоров'я, спостерігається скорочення обсягів наданих медичних послуг, погіршення ключових демографічних показників (зокрема, стрибкоподібне зростання материнської смертності під час пандемії та війни) та обмежений доступ до медичної допомоги, особливо в уражених регіонах. Це створює реальну загрозу для працездатності населення, знижує продуктивність праці та підриває потенціал інноваційного розвитку. Тому актуальною науковою та практичною проблемою є розробка ефективного організаційно-економічного механізму управління складовою «здоров'я» у структурі людського капіталу, спрямованого на забезпечення його якісного відтворення в умовах цифрової трансформації та постконфліктного відновлення.

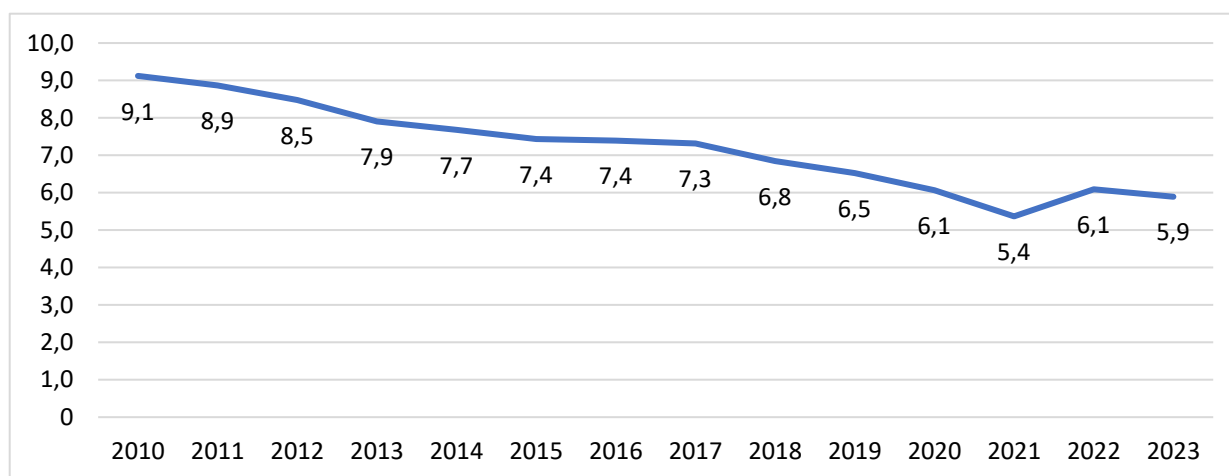

Рис. 5. Динаміка рівня смертності немовлят в Україні у 2010–2023 рр.

Джерело: складено за даними [8]

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Видатки державного бюджету України. Мінфін : веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense>
2. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки : монографія. Київ : Знання, 2001. 254 с.
3. Дем'яненко А.А., Семенов А.О. Теоретико-методичні аспекти оцінювання людського капіталу. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 7 (277). С. 215–222. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-277-215-222>
4. Корнілова О. Розвиток системи охорони здоров'я як передумова якісного відтворення людського капіталу. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-87>
5. Куриляк В. та ін. Крос-кореляційний аналіз динамічних взаємозалежностей між соціально-економічним розвитком та попитом на вищу освіту в Україні. *Журнал європейської економіки*. 2025. Т. 24, № 3. С. 467–485. DOI: <https://doi.org/10.35774/jee2025.03.467>
6. Поснова Т.В., Белінська Г.В., Зятковський В.І. Освітня складова відновлення та розвитку людського капіталу в Україні. *Освітня аналітика України*. 2024. № 2 (28). С. 97–110. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-2-97-110>
7. Серікова О.М. Розвиток вищої освіти як критерій постіндустріального суспільства: стан в Україні внаслідок війни. *Український економічний часопис*. 2025. Вип. 8. С. 128–134. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2025-8-22>
8. Статистична інформація. Національна служба здоров'я України : веб-сайт. URL: <https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/pmg-services-stats>
9. Шапка І.В. Людський капітал як детермінанта економічного зростання в умовах знаннєвої економіки: теоретичні аспекти. *Глобалізація наукових знань: міжнародне співпрацівництво та інтеграція наук* : матеріали IX міжнар. конф., м. Вінниця, 20 черв. 2025 р. Вінниця, 2025. С. 34–39. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.20.06.2025.001>
10. Human Development Report. UNDP : веб-сайт. URL: <https://hdr.undp.org/data-center/documentation-and-downloads>
11. World Happiness Report : веб-сайт. URL: <https://www.worldhappiness.report/>

REFERENCES

1. Ministry of Finance of Ukraine (2025) Vydatky derzhavnoho biudzhetu Ukrainy [Expenditures of the state budget of Ukraine]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense> (in Ukrainian)
2. Hrishnova O. A. (2001) Liudskiy kapital: formuvannya v systemi osvity i profesiynoi pidhotovky: monohrafiya [Human capital: formation in the system of education and professional training: monograph]. Kyiv: Znannia, 254 p. (in Ukrainian)
3. Demianenko A. A., Semenov A. O. (2024) Teoretyko-metodychni aspekty otsiniuvannya liudskoho kapitalu [Theoretical and methodological aspects of human capital assessment]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual Problems of Economics*, no. 7(277), pp. 215–222. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-277-215-222> (in Ukrainian)
4. Kornilova O. (2023) Rozvytok systemy okhorony zdorov'ia yak peredumova yakisnoho vidtvorennia liudskoho kapitalu [Development of the healthcare system as a prerequisite for quality reproduction of human capital]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, no. 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-87> (in Ukrainian)
5. Kuryliak V. et al. (2025) Kros-koreliatsiyni analiz dynamichnykh vzaïmozalezhnosti mizh sotsialno-ekonomichnym rozvytkom ta popytom na vyshchu osvitu v Ukraini [Cross-correlation analysis of dynamic interdependencies between socio-economic development and demand for higher education in Ukraine]. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky – Journal of European Economy*, vol. 24, no. 3, pp. 467–485. DOI: <https://doi.org/10.35774/jee2025.03.467> (in Ukrainian)
6. Posnova T. V., Belinska H. V., Ziatkovskiy V. I. (2024) Osvitnia skladova vidnovlennia ta rozvytku liudskoho kapitalu v Ukraini [Educational component of recovery and development of human capital in Ukraine]. *Osvitnia analityka Ukrainy – Educational Analytics of Ukraine*, no. 2(28), pp. 97–110. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-2-97-110> (in Ukrainian)
7. Serikova O. M. (2025) Rozvytok vyshchoi osvity yak kryterii postindustrialnoho suspilstva: stan v Ukraini vnaslidok viiny [Development of higher education as a criterion of post-industrial society: the state in Ukraine due to the war]. *Ukrainskyi ekonomichnyi chasopys – Ukrainian Economic Journal*, issue 8, pp. 128–134. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2025-8-22> (in Ukrainian)
8. National Health Service of Ukraine (2025) Statystychna informatsiia [Statistical information]. Available at: <https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/pmg-services-stats> (in Ukrainian)
9. Shapka I. V. (2025) Liudskiy kapital yak determinanta ekonomichnoho zrostantia v umovakh znannievoi ekonomiky: teoretychni aspekty [Human capital as a determinant of economic growth in the knowledge economy: theoretical aspects]. *Hlobalizatsiia naukovykh znan: mizhnarodne spivpratsivnytstvo ta intehtatsiia nauk – Globalization of scientific knowledge: international cooperation and integration of sciences* (Vinnitsia, June 20th, 2025). Vinnitsia, pp. 34–39. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.20.06.2025.001> (in Ukrainian)
10. Human Development Report. UNDP: website. Available at: <https://hdr.undp.org/data-center/documentation-and-downloads>
11. World Happiness Report: website. Available at: <https://www.worldhappiness.report/>

Стаття надійшла: 04.11.2025

Стаття прийнята: 01.12.2025

Стаття опублікована: 26.12.2025